

Brexit

Kulminacija problematičnog odnosa s Europom

Brexit

*The Culmination of a Troubled
Relationship With Europe*

Sara Čović, univ. bacc. soc. et hist. art.

Sveučilište u Zadru, Ulica Mihovila Pavlinovića 1
studentica druge godine diplomskog studija
sociologije i povijesti umjetnosti

Sažetak

U siječnju 2020. godine Ujedinjeno Kraljevstvo službeno je postalo prva zemlja koja je napustila Europsku uniju. Takav ishod bio je rezultat referenduma iz 2016. godine na kojem je 52% biračkog tijela u Ujedinjenom Kraljevstvu glasalo za napuštanje Europske unije. Rezultat referenduma pokazuje iznimnu polariziranost britanskog društva u vezi članstva u Europskoj uniji. Pokazalo se kako su jedino Engleska, izuzev Londona, i Wales većinski glasali za napuštanje EU. Dok se jedan dio znanstvenika i teoretičara usmjerio ispitivanju kakve će efekte Brexit imati na politiku, ekonomiju i društvo u Ujedinjenom Kraljevstvu, drugi dio teoretičara usmjerio se propitivanju samih uzroka želje za napuštanjem EU. Većina autora prijelomnu točku koja je dovela do Brexita pronalazi u razdoblju nakon Drugog svjetskog rata, kada je rođena ideja ujedinjene Europe. Međutim,

Abstract

In January 2020, the UK officially became the first country to leave the European Union. That was the outcome of the 2016 referendum where 52% of the electorate in the UK was in favor of leaving the European Union. Such a result showed an extreme polarization of the British society in terms of membership in the EU. A closer examination of the referendum results showed that only England, with the exception of London, and Wales voted by a majority to leave the EU. Some scholars and theorists have focused on examining what effects will Brexit have on politics, economy and society in the UK. Other scholars focused on finding the causes for the will to leave the EU. Most researchers find the turning point that led to Brexit in the period after World War II when the idea of an united Europe was born. However, a deeper insight into the past leads to

uvidom u dublju prošlost dolazi se do zaključka kako je od svoje najranije povijesti Britansko otočje počelo stvarati specifičan odnos prema kontinentalnoj Europi. Iskustvo slabosti i ugroženosti iz vremena antike i srednjeg vijeka te svježija sjećanja na razdoblje Britanskog Carstva, u kojem se formirao tzv. imperijalni nacionalizam, i doživljaj superiornosti uočljivi su u kolektivnom sjećanju stanovnika pojedinih britanskih država pa tako i u rezultatima referenduma iz 2016. godine.

Ključne riječi:

Brexit, Europska unija, euroskepticizam, historijska sociologija, imperijalni nacionalizam

the conclusion that from its earliest history, the British Isles began to create specific relationships with continental Europe. The experience of weakness and endangerment from the time of Antiquity and the Middle Ages and more fresh memories of the period of the British Empire in which the so-called imperial nationalism and the notion of superiority was formed are noticeable in the collective memory of the British people. Those past experiences can be seen in the results of the 2016 referendum.

Keywords:

Brexit, European Union, euroscepticism, historical sociology, imperial nationalism

1. Uvod

Referendumom održanim 23. lipnja 2016. godine stanovništvo Ujedinjenog Kraljevstva iskazalo je želju za napuštanjem Europske unije. Takav ishod nije bio očekivan prema anketama koje su prethodile referendumu, a koje su predviđale kako će Britanci glasati za ostanak u EU-u (Duncan, 2016). Ipak, uvid u konačne rezultate, na kojem je 52% biračkog tijela glasalo za napuštanje Europske unije i preostalih 48% za ostanak, pokazuje iznimnu polariziranost stanovništva Ujedinjenog Kraljevstva (Goodwin, 2017). Neočekivani ishod referenduma i iznimna polarizacija glasova potakla je brojne analize fenomena Brexita. Dok se jedan dio istraživača usmjerio analizi biračkog tijela i posljedicama izlaska Ujedinjenog Kraljevstva iz Europske unije, drugi dio se usredotočio na pronalaženje uzroka Brexita.

Većina istraživača koja je fokusirana na analizu uzroka Brexita eskalaciju odnosa između Ujedinjenog Kraljevstva i Europske unije prati od samog začetka ideje o ujedinjenoj Europi nakon Drugog svjetskog rata (Grant, 2008; Dennison i Carl, 2016; Mrkonjić, 2016). Iz ratom razorene i ekonomski uništene Europe izrodila se potreba za njenim ujedinjenjem kako bi se suradnjom nedavno zaraćenih strana mogla ponovno stvoriti snažna i održiva zajednica (Mrkonjić, 2016). Taj trenutak bi se mogao okarakterizirati kao prijelomna točka, prema shvaćanju Jamesa Mahoneyja (2000, prema Katunarić, 2012), koja je dovela do današnjeg jaza između Ujedinjenog Kraljevstva i Europske unije.

Pristupanje Ujedinjenog Kraljevstva u Europsku ekonomsku zajednicu 1973. godine bilo je motivirano militarnim i ekonomskim razlozima te je to svakako jedan od ključnih uzroka koji je doveo do želje Britanaca za napuštanjem saveza koji je prerastao u Europsku uniju. Međutim, to nikako nije bio jedini i presudni trenutak koji je doveo do današnjeg odnosa Ujedinjenog Kraljev-

stva i Europe. Kao što Katunarić (2012) naglašava u sagledavanju Mahoneyjeve (2000, prema Katunarić, 2012) teorije o prijelomnoj točki, gotovo je nemoguće objektivno i jednoznačno odrediti epicentar određenog fenomena iz kojeg je poteklo kasnije stanje. Ta nemogućnost proizlazi iz činjenice da je svaki ishod proces koji sadržava mrežu uzroka, okolnosti i posljedica (Katunarić, 2012). U tom smislu, ako se želi razumjeti složeni odnos britanskog i europskog kopna koji je doveo do Brexita, potrebno je vratiti se u duboku prošlost. Prvi dio teksta bit će usmjeren razmatranju povijesti Engleske¹, Velike Britanije² i Ujedinjenog Kraljevstva³ te relacije tih država s drugim državama. Taj prvi dio teksta trebao bi poslužiti kao osnova za shvaćanje odnosa s Europskom unijom koji je kulminirao Brexitom.

Cilj je rada uvidom u najraniju prošlost Ujedinjenog Kraljevstva prepoznati procese i razloge koji su doveli do rezultata na referendumu 2016. godine i do konačnog izlaska Ujedinjenog Kraljevstva iz Europske unije 2020. godine. Sagledavanjem povijesti Britanskog otočja želi se utvrditi proces formiranja britanskog euroskepticizma koji svoje korijene vuče već od prvih kontakata s kontinentalnim dijelom Europe. Utvrđivanjem prirode britanskog euroskepticizma cilj je ponuditi razumijevanje Brexita kao kulminacije stoljetnog odnosa britanskog i europskog svijeta, a ne kao fenomena koji se dovodi u uzročno-posljedičnu vezu s idejom ujedinjene Europe koja je stvorena nakon Drugog svjetskog rata. Način analize koji je primijenjen u ovom radu može poslužiti za

1 Država koja je svoje konture dobila u vrijeme Rimskog Carstva kao provincija Britanija i koja je aktovima iz 1536. i 1542. ujedinjena s Walesom (Smith, Gilbert et al., 2019).

2 Država uspostavljena 1707. godine ujedinjenjem Engleske i Škotske (Smith, Gilbert et al., 2019).

3 Ujedinjeno Kraljevstvo Velike Britanije i Sjeverne Irske uspostavljeno aktom iz 1800. godine (Smith, Gilbert et al., 2019).

promatranje odnosa unutar Europske unije, na osnovi čega bi se moglo predviđati i reagirati na buduće dezintegrativne procese.

2. Korijeni britanskog euroskepticizma

U analizama Brexita autori se često za objašnjenje pozivaju na snažan britanski euroskepticizam (Dennison i Carl, 2016; Godwin, 2017; Mölder, 2018; Mrkonjić, 2016) te ga razmatraju kao gotovo prirodnu značajku Ujedinjenog Kraljevstva. Međutim, gdje su pravi korijeni britanskog euroskepticizma? Razmatrajući britansku povijest, autorica Kasonta (2015) dolazi do zaključka kako je Engleska, a kasnije Velika Britanija te Ujedinjeno Kraljevstvo, razvila poseban odnos s drugim državama tako što tijekom povijesti nije imala stalne saveznike ni stalne neprijatelje. Te činjenice navele su autoricu na definiranje posebnog britanskog nacionalnog interesa⁴ koji je vođen snažnim porivom održanja države i njene izolirane zajednice. Potreba za stvaranjem samoodrživog britanskog društva i države dobrim je dijelom proistekla i iz geografske situacije Britanskog otočja. Inzularnost današnjeg područja Velike Britanije i Irske nije stala na put kontaktu s društvima i idejama iz kontinentalne Europe. Međutim, kontakti s europskim svijetom bili su fundamentalno drugačiji za Veliku Britaniju i Irsku od samih početaka nove ere. Geografska situacija i kombinacija specifičnih povijesnih događaja na području Velike Britanije stvorila je uvjete za razvoj jedinstvenog britanskog mentaliteta (Kasonta, 2015).

⁴ Fr. *raison d'état*.

2.1. Otok na kraju svijeta

Wallerstein (1986) u svojoj knjizi *Suvremeni svjetski sustav*, koja se bavi pojavom kapitalističkog načina privrede od 16. stoljeća, bilježi Englesku kao snažnu državu matice unutar svjetskog sistema. Ipak, Wallerstein (1986) naglašava kako je Engleska tek na prijelazu iz 16. u 17. stoljeće razvojem industrije uspjela promijeniti svoj položaj koji je u antici i srednjem vijeku bio obilježen čestim invazijama i kolonijalnim tendencijama s prostora kontinentalne Europe. Izoliranost i mističnost otočnog područja zasigurno je budila znatizeljnu stanovnika kontinenta. Tako Kasonta (2015) navodi podatak kako su hodočasnici na putu prema Britaniji otok doživljavali kao morem opasanu nepristupačnu kulu koja leži na samom kraju svijeta. Možda je upravo takav doživljaj britanskog kopna prouzročio česte upade koji su za cilj imali osvajanje te negostoljubive kule.

Zanimljivo je što prvi opširniji podaci o Britaniji potječu tek iz vremena rimske kolonizacije koju je započeo Gaj Julije Cezar, dok je malo toga poznato o starosjediocima britanskih otoka, Keltima (Britima), Piktima, Škotima i drugima (Smith, Gilbert et al., 2019). Rimska provincija Britanija, koja se prostirala na području današnje Engleske i Walesa, održala se do početka 5. stoljeća kada su Pikti i Škoti uspjeli prijeći limes Hadrijanova zida (Smith, Gilbert et al., 2019). Do tada je kršćanstvo već bilo ukorijenjeno na otočju. Braudel (1990) ističe kako su brojni misionari bili poslani u Britaniju kako bi ondje pokrštavali, osnivali crkve i samostane te kako bi održali čistoću vjere koja je skretala u stranputice u dodiru s lokalnim vjerovanjima. Ta činjenica govori o snažnom utjecaju Rima i rimskog pape te stvaranju osjećaja katoličke zajednice, odnosno religijskog jedinstva sa Zapadnom Europom.

Za vrijeme rimske uprave pojedina starosjediлаčka keltska plemena zadržala su se s južne strane Hadrijanova zida kao podanici. Kako bi se oduprli upadima Pikta i Škota na jug u 5. stoljeću,

asimilirani i romanizirani Kelti zatražili su pomoć plaćeničkih germanskih plemena Angla, Saksonaca i Juta (Smith, Gilbert et al., 2019). Germanska plemena u početku su naseljavala južne obalne dijelove otoka, međutim ubrzo je započela invazija prema sjeveru. Autori Smith, Gilbert et al. (2019) navode kako se efekt anglosaksonske invazije na keltsko stanovništvo može iščitati isključivo iz jezičnih formacija tog vremena, a koje svjedoče o ponovnoj asimilaciji keltskog stanovništva pod vlašću kolonizatora.

Za razliku od današnjeg prostora Velike Britanije prva stoljeća nove ere na području Irske bila su umnogome drugačija. Činjenica da Rimljani nisu uspjeli osvojiti Irsku omogućila je miran život keltskom stanovništvu, a pokrštavanje koje su provodili europski misionari tijekom 5. stoljeća stvorilo je snažnu katoličku zajednicu koja se održala do danas (Boland, Kay et al., 2020). Povijest dvaju otočnih entiteta počela se ispreplitati krajem 8. stoljeća kada je započela je vikinška invazija na Britansko otočje koja se nastavila tijekom čitavog 9. i većine 10. stoljeća (Smith, Gilbert et al., 2019). Irska se bitkom kod Clontarfa 1014. godine konačno oduprla Vikinzima, nakon čega je započeo proces ujedinjenja irskih kraljevstava (Boland, Kay et al., 2020).

Za razliku od situacije u Irskoj, početkom 11. stoljeća danski kralj Knut Veliki osvojio je Englesku i pripojio je svom skandinavskom kraljevstvu (Smith, Gilbert et al., 2019). To neće biti posljednji put da je Engleska snažnim vezama povezana sa skandinavskim zemljama. Ipak, danska kruna nije dugo obuhvaćala Englesku. Već 1066. godine Normani uspostavljaju svoju vlast u Engleskoj što će izbrisati dotadašnje veze sa Skandinavijom i Britansko otočje približiti Francuskoj (Smith, Gilbert et al., 2019). Normanska vlast održala se gotovo cijelo stoljeće, što je ostavilo duboke i trajne posljedice na identitet stanovnika Britanije. Svakako jedan od najvažnijih događaja u razdoblju normanske vlasti bilo je uvođenje feudalizma koji je izmijenio privredni su-

stav i socijalnu strukturu stanovništva (Smith, Gilbert et al., 2019). Autorica Kasonta (2015) tako osnovu britanskog identiteta vidi u anglosaksonskoj tradiciji, a nadgradnju čine procesi koji su se odvijali nakon 1066. godine.

Cilj iznesenog kratkog i pojednostavljenog pregleda antičke i dijela srednjovjekovne britanske povijesti je, osim pružanja uvida u njenu nemirnu prošlost, omogućiti sagledavanje tih procesa uzimajući u obzir geografsku situaciju Britanije. Područje Velike Britanije bilo je potresano seobama, invazijama i nemirima, kao i ostatak Europe, stoljećima nakon raspada Rimskog Carstva. Međutim, inzularna perspektiva zasigurno je stvorila drugačiju percepciju tih povijesnih strujanja nego u kontinentalnoj Europi, ali i u Irskoj koju su zaobišle najranija rimska i anglosaksonska osvajanja. Brojne invazije i geografska situacija stvorile su percepciju kako opasnost i osvajači uvijek nadiru s europskog kopna. U tome Grant (2008) vidi jedan od razloga ukorijenjenog britanskog euroskepticizma jer Britanija od rane povijesti kontinentalnu Europu ne doživljava svojim ishodištem već potencijalnom prijetnjom.

Dakako da situacija unutar područja Velike Britanije nije uvijek bila mirna. Englesko kraljevstvo nerijetko su potresali unutrašnji nemiri (Smith, Gilbert et al., 2019). Škotsko kraljevstvo, koje je tijekom stoljeća invazija uspijevalo zadržati neovisnost, često je ulazilo u sukobe s Engleskim kraljevstvom (Smith, Gilbert et al., 2019). U Stogodišnjem ratu Škotska se našla na strani najvećeg engleskog neprijatelja, Francuskog kraljevstva (Smith, Gilbert et al., 2019). Otvoreni sukobi između Engleske i Škotske zaključeni su ujedinjenjem 1707. godine (Smith, Gilbert et al., 2019). Ipak, do danas su uočljive nepomirljive razlike između tih dviju zemalja, što će se odraziti i u samom odnosu spram Europske unije. Također, dugogodišnje ratovanje s Francuskom, a kasnije i drugim europskim zemljama, ostavilo je trajne posljedice na odnose Ujedinjenog Kraljevstva prema drugim europskim zemljama.

2.2. Okus moći

Fernand Braudel (1990) najveće zasluge za procvat Engleske pripisuje prvom Tudoru, Henriku VII, koji je vladao na prijelazu iz 15. u 16. stoljeće. Nakon učvršćivanja svog položaja i dinastije, koja će vladati narednih 118 godina, Henrik VII. pokazao se kao izniman vladar koji je pomno promišljenim postupcima stvorio uvjete za razvoj Engleske u jednu od vodećih svjetskih sila (Smith, Gilbert et al., 2019). Njegova vladavina bila je vođena ispunjavanjem engleskog nacionalnog interesa kojem je jedini cilj bio osiguravanje sigurnosti i prosperiteta države i njene zajednice (Kasonta, 2015). Mir na engleskim granicama te podršku europskih vladara i pape Henrik VII. osigurao je sklapanjem povoljnih brakova svoje djece s drugim europskim prijestolonasljednicima i princezama (Smith, Gilbert et al., 2019). Na unutrašnjem planu kralj je pokrenuo „tudorsku administrativnu revoluciju“, kako je Wallerstein (1986) naziva, koja je uvela uspješne financijske reforme te uspostavila centralizaciju i racionalizaciju uprave.

Uvođenjem novih grana industrije i novih metoda proizvodnje između 1575. i 1620. godine Engleska je prošla kroz ranu industrijsku revoluciju čime je, sa svim promjenama na političkom planu, u potpunosti izmijenila odnose moći u Europi (Wallerstein, 1986). Do 17. stoljeća Engleska nije posjedovala prekomorske posjede, osim Irske gdje je Engleska uspostavila svoju vlast još 1171. godine (Boland, Kay et al., 2020), već su sve snage bile koncentrirane na prosperitet države i razvijanje snažne prijestolnice (Wallerstein, 1986). Wallerstein (1986) navodi kako su Tudori stvorili monarhiju sa snažnim nacionalnim karakterom. Dodatni iskorak u ranom formiranju nacionalnog identiteta učinio je nasljednik Henrika VII. Kralj Henrik VIII, u želji da osigura muškog nasljednika, raskinuo je veze s Rimom i proglasio Englesku crkvu, što je kralja postavilo na čelo crkve i države (Smith, Gilbert et al., 2019). To je bio

iznimno važan događaj u povijesti Engleske koji je naznačio kraj stoljetne crkvene tradicije koja je bila neodvojiva od Europe i Rima (Braudel, 1990). Proglašavanje Engleske crkve dovelo je do jačanja nacionalnog identiteta odvođeci Englesku još jedan korak dalje od Europe. Također, pokušaj nametanja anglikanizma u katoličkoj Irskoj doveo je do dodatnog zaoštavanja odnosa između tih dviju otočnih zemalja (Boland, Kay et al., 2020).

Tudori su od Engleske uistinu učinili velebnu svjetsku silu. Međutim, ekonomski rast potaknuo je izniman rast stanovništva koji je doveo do prenapučenosti i siromaštva za vrijeme vladavine Elizabete I. početkom 17. stoljeća (Wallerstein, 1986). Osim demografske krize, 17. stoljeće poznato je kao stoljeće opće ekonomske krize i velikih ratnih sukoba, što je uvelo Europu u razdoblje merkantilizma (Wallerstein, 1986). Za razliku od Španjolske i Portugala, koje su kolonije razmatrale isključivo kao izvor eksploatacije resursa, Engleska je u teritorijalnoj ekspanziji vidjela način rješavanja demografske i ekonomske krize (Lloyd, 2001). Naseljavanjem kolonija Engleska je riješila probleme krize 17. stoljeća te je stvorila ideju globalne engleske zajednice, jedinstvenog engleskog kozmosa (Kasonta, 2015). Do 1630-ih Engleska je zauzela dobar dio istočne obale Sjeverne Amerike, a do Prvog svjetskog rata Ujedinjeno Kraljevstvo zauzimalo je petinu svjetskog kopna u kojoj je živjela četvrtina svjetskog stanovništva (Kumar, 2000).

Merkantilističke prakse Engleske tijekom 17. i 18. stoljeća, koje su bile vođene ciljem preuzimanja što veće kontrole nad ekonomskim resursima i političkom moći, stvorile su za Englesku, kasnije Veliku Britaniju, nove neprijatelje u Europi. Engleska je između 1660. i 1700. godine doživjela trgovačku revoluciju (Wallerstein, 1986). Svojim razvijenim pomorstvom Engleska se usredotočila na trgovinu tropskih proizvoda iz kolonija, a naseljavanjem u njih stvarala je snažne pre-kooceanske zajednice, samim time i nova tržišta (Wallerstein, 1986).

Trgovinom se zemlja počela sve više otvarati drugim kontinentima, otvorenom moru i slobodnom tržištu, što će biti jedan od glavnih kamena spoticanja u odnosu s Europskom unijom. Jakim razvojem trgovine Engleska je polako počela oduzimati tržišta drugim silama. Tako je treća četvrtina 17. stoljeća bila obilježena sukobima s nedavnim trgovačkim saveznikom, Ujedinjenim provincijama⁵ (Wallerstein, 1986). Engleska je ubrzo ponovno pronašla saveznika u Ujedinjenim provincijama kada je došlo do suparništva s Francuskom (Wallerstein, 1986). Osim s dobro poznatim neprijateljima Engleska je počela ratovati i sa Španjolskom i Portugalom oko prekomorskih teritorija (Wallerstein, 1986). Pariški mirovni ugovor iz 1763. godine, kojim je Francuska morala ustupiti svoje kolonije, naznačio je početak razdoblja hegemonije Velike Britanije (Wallerstein, 1986).

2.3. Imperijalni nacionalizam

Doba Britanskog Carstva bilo je vrijeme snažnog razvoja britanske filozofske misli koju su obilježili značajni mislioci. Razdoblje 17. i 18. stoljeća bilo je obilježeno empirizmom s Johnom Lockeom, Davidom Humeom i Georgeom Berkeleyjem kao glavnim predstavnicima, što je značilo odvajanje od dominantnog europskog filozofskog pravca racionalizma (Kasonta, 2015). Britanski prosvjetiteljski filozofi nastavili su tu tradiciju. Tako autorica Gertrude Himmelfarb (2004, prema Kasonta, 2015) uviđa fundamentalne razlike između francuskog i britanskog prosvjetiteljstva. Dok se francusko prosvjetiteljstvo može okarakterizirati kao radikalno, apstraktno, temeljito i racionalno, britansko prosvjetiteljstvo je dijametralno suprotno, s karakteristikama razumnog, empirijskog, pluralnog i pragmatičnog.

⁵ Konfederacija provincija koja se prostirala na području današnje Nizozemske i Luksemburga te dijela Belgije, a održala se od 1579. do 1795. godine (Augustyn, Bauer et. al., 2019).

Edmund Burke na osnovi toga kritizira silovitost Francuske revolucije, a hvali Američki rat za neovisnost (Kasonta, 2015).

Zanimljivo je što Burke u svojim djelima nacionalizam odbacuje poput zarazne bolesti, a opet hvali Veliku Britaniju kao mjesto slobode, sigurnosti i nezavisnosti (Kumar, 2000; Kasonta, 2015). Upravo u odbacivanju i negiranju postojanja nacionalizma Kumar (2000) vidi esenciju engleskog nacionalizma kojeg odlikuje ideja izuzetnosti i moći. Autor stvaranje ideje izuzetnosti Engleske pripisuje britanskim filozofima, dok ideja moći potječe od slavne povijesti Britanskog Carstva. Iz tog razloga Kumar (2000) engleski nacionalizam naziva imperijalnim i misionarskim.

Kumar (2000) objašnjava kako je termin imperijalni nacionalizam na prvi pogled kontradiktoran jer carstvo podrazumijeva tip vladavine u kojem je jedna osoba na čelu zemalja koje su okupljene pomoću ženidbenih veza i savezništava. U carstvu nema interesa za kulturnom i etičkom homogenizacijom stanovništva te je upravo nacionalizam u 19. stoljeću označio kraj carstava jer je podrazumijevao poistovjećenje nacije i države. Međutim, Kumar (2000) imperijalni nacionalizam shvaća kao tip nacionalizma koji dominantnoj grupi unutar carstva daje dojam predodređenosti za značajne ciljeve, bili oni religijski, kulturni ili politički. Zato autor taj tip naziva još i misionarskim nacionalizmom. Jasno je kako u slučaju Britanskog Carstva, odnosno Ujedinjenog Kraljevstva dominantnu grupu čine Englezi kao najmoćniji i najbrojniji stanovnici države (Kumar, 2000).

Nadalje, Kumar (2000) ističe kako su Englezi interni i eksterni imperijalisti. Interni u smislu širenja teritorija na Britanskom otočju, stoljetnom kolonizacijom Irske i ujedinjenjem sa Škotskom 1707. godine. Eksterni imperijalizam podrazumijeva zauzimanje teritorija u Africi, Sjevernoj i Juž-

noj Americi, Aziji i Australiji iz čega se izrodio Commonwealth. Engleski nacionalni identitet iz tog je razloga dugo vremena bio suspregnut kako bi se sačuvalo jedinstvo nabujalog carstva (Kumar, 2000). Do prijelaza u 19. stoljeće glavna nit vodilja Britanskog Carstva bila je očuvanje integriteta što je dovelo do potpune izolacije od Europe te dodatno pojačalo vjeru Engleza u njihovu izuzetnost (Kasonta, 2015). Doživljaj engleske izuzetnosti ili misionarski nacionalizam Grant (2008) vidi kao uzročnik nepopularnosti Ujedinjenog Kraljevstva među ostalim članicama Europske unije.

3. Toplo-hladni odnos s EU-om

Do kraja 19. stoljeća ponovno je došlo do promjena odnosa moći gdje je snaga Ujedinjenog Kraljevstva počela opadati, a kao nove svjetske sile počele su se uzdizati Njemačka, Rusija i SAD (Hill, 2018). Industrijska je revolucija u zemlji proizvela pozitivne učinke, kao što je bilo jačanje proizvodnje i trgovine, ali je dovela do katastrofalnog srozavanja životnog standarda koji je Friedricha Engelsa potaknuo na pisanje knjige Položaj radničke klase u Engleskoj (Kumar, 2000). Također, od 1840-ih, nakon stoljeća provedenih pod vlašću Engleske, u Irskoj je počeo jačati pokret za neovisnost kojeg su predvodili irski katolici (Boland, Kay et al., 2020). Nakon brojnih ustanaka 1921. proglašena je Irska slobodna država, koja je neovisnost stekla 1937. godine, s izuzećem Sjeverne Irske koja je s većinskim protestantskim stanovništvom ostala pod krunom Ujedinjenog Kraljevstva (Boland, Kay et al., 2020).

U oslabljenom položaju, nekadašnje velebno Britansko Carstvo dočekalo je izbijanje Prvog, a potom i Drugog svjetskog rata. U obama ratovima Ujedinjeno Kraljevstvo borilo se zajedno sa zemljama Commonwealtha, a savezništvo sa SAD-om pokazat će

se presudnim za daljnji doživljaj bliskosti (Kumar, 2000). Stav Ujedinjenog Kraljevstva prema Europi te SAD-u nakon završetka Drugog svjetskog rata može se iščitati iz Churchillovog obraćanja francuskom predsjedniku de Gaulleu: „Svaki put kada moramo odlučiti između Europe i otvorenog mora, uvijek je otvoreno more ono što ćemo izabrati. Svaki put kada trebam odlučiti između tebe i Roosevelta, uvijek ću birati Roosevelta.”⁶ (Kasonta, 2015: 16). Churchillov stav dobro sumira i današnji odnos Ujedinjenog Kraljevstva prema Europi i SAD-u jer i današnje političko vodstvo Ujedinjenog Kraljevstva radije bira savezništvo s SAD-om nego s europskim zemljama. O tome svjedoči ideja o bilateralnom trgovinskom sporazumu između Ujedinjenog Kraljevstva i SAD-a, koji je bio jedna od okosnica Leave kampanje, a koji bi trebao biti pogodniji za Ujedinjeno Kraljevstvo od sporazuma unutar Europske unije (Babbage, 2020). Višemjesečni neuspjesi u postizanja dogovora i trgovinskog sporazuma između Ujedinjenog Kraljevstva i Europske unije čine sporazum između SAD-a i Ujedinjenog Kraljevstva sve izglednijim (Babbage, 2020).

Ipak, nakon ratnih događanja koja su poljuljala sve segmente europske politike, ekonomije i društva, ujedinjenje Europe pokazalo se neophodnim za normalizaciju stanja. Vjerujući u izuzetnost i nacionalni interes Ujedinjenog Kraljevstva kao i njegovi pretходnici, Winston Churchill podržavao je ideju jedinstva Europe jer je u njoj vidio koristi za državu (Mrkonjić, 2016). Churchill je u ujedinjenju vidio prvenstveno militarnu sigurnost, dok je u ostalim političkim sferama zagovarao izuzeće Ujedinjenog Kraljevstva (Kasonta, 2015). Evidentno je da je Ujedinjeno Kraljevstvo već od začetka ideje o Europskoj uniji posjedovalo jedinstvenu viziju svoje uloge u toj zajednici. Ta vizija superiornosti stvorena je u stoljećima antagonističkog odnosa s Europom od koje se Ujedinjeno

⁶ Slobodni prijevod autorice.

Kraljevstvo sve više odvajalo politikom, ekonomijom, religijom i kulturom. S druge strane, savezništvo tijekom Drugog svjetskog rata stvorilo je snažne veze između Ujedinjenog Kraljevstva i SAD-a koje se do danas nisu raskinule. Tako je formiran NATO savez kojem su pristupile i druge europske zemlje, a Marshallovim planom Ujedinjeno Kraljevstvo primilo je najviše pomoći od SAD-a (Mrkonjić, 2016). Odnos se tih dviju država u narednim desetljećima nastavio razvijati.

Ujedinjeno Kraljevstvo, koje je stoljećima čuvalo svoju suverenost i uživalo moć, nije se slagalo s idejom europske integracije koja bi izlazila iz ekonomske sfere. To je bilo uočljivo već unutar Organizacije za europsku ekonomsku suradnju (OEES) koja je osnovana 1948. godine i koja je okupljala 16 europskih zemalja, a koja je 1960. prerasla u Organizaciju za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD) (Mrkonjić, 2016). OEES je bila prva poslijeratna organizacija, preteča kasnijih europskih organizacija i zajednica, unutar koje se odvijala privredna suradnja i unutar koje se vršila raspodjela sredstava primljenih Marshallovim planom (Mrkonjić, 2016). OEES je nastao na inicijativu Ujedinjenog Kraljevstva i Francuske, dviju država koje su imale u potpunosti drugačiju viziju dometa djelovanja organizacije, a samim time i drugačiju viziju poslijeratne Europe čije je ujedinjenje postalo jedno od gorućih pitanja zapadnog svijeta pod prijetnjom SSSR-a (Mrkonjić, 2016). Za Ujedinjeno Kraljevstvo, koje se zalagalo za održavanje svoje suverenosti, OEES je trebala biti organizacija koja bi posredovala isključivo u ekonomskim pitanjima među državama, dok je Francuska zahtijevala veća ovlaštenja organizacije koja bi nadilazila ekonomsku sferu (Mrkonjić, 2016). U završnom dogovoru, zbog tadašnje moći Ujedinjenog Kraljevstva, usvojena je britanska vizija organizacije koja je podrazumijevala isključivo ekonomsku suradnju (Mrkonjić, 2016).

Međutim, rasprave o prirodi i dometu europskog ujedinjenja nisu stale na OEES-u. Ujedinjeno Kraljevstvo i pojedine skandinav-

ske zemlje zalagale su se za osnivanje unije suverenih europskih država koja bi se zasnivala na međudržavnom dogovaranju, a čiji bi glavni cilj bio stvaranje ekonomske i vojne sigurnosti unutar Europe (Jovanović, 2004 prema Mrkonjić, 2016). S druge strane, Francuzi su zastupali ideju Europe kao jedinstvene federativne države na koju bi europske nacije države trebale prenijeti određena suverena prava (Jovanović, 2004 prema Mrkonjić, 2016). Razilaženje u dometima europskog ujedinjenja razlog je zašto je Ujedinjeno Kraljevstvo ostalo izvan kruga integracije koji je započeo formiranjem Europske zajednice za ugljen i čelik i kasnije Europske ekonomske zajednice (EEZ) (Mrkonjić, 2016). Međutim, nije prošlo mnogo vremena do promjene odnosa Ujedinjenog Kraljevstva spram članstva u zajednici. Već 1956. godine Ujedinjeno Kraljevstvo zatražilo je članstvo u EEZ-u uz određene privilegirane uvjete, kao što je zadržavanje slobode trgovine sa zemljama nečlanicama (Mrkonjić, 2016). Zahtjev je odbijen, a nedugo nakon toga Ujedinjeno Kraljevstvo je sa skandinavskim zemljama osnovalo Europsko udruženje slobodne trgovine (Mrkonjić, 2016). U usporedbi s EEZ-om, koji je postao značajna organizacija, udruženje nije osiguralo očekivani ekonomski rast zemljama članicama (Mrkonjić, 2016).

Učlanjenje u EEZ postalo je prioritet Ujedinjenog Kraljevstva jer je zajednica mogla pridonijeti prosperitetu države, čime bi se nastavio ispunjavati nacionalni interes. Godine 1961. ponovno je zatraženo članstvo u EEZ-u, ovaj put bez posebnih uvjeta (Mrkonjić, 2016). Pregovore oko mogućeg pristupanja zajednici, čemu je bila sklona većina članica, prekinuo je veto Charlesa de Gaullea (Mrkonjić, 2016). Francuski predsjednik istaknuo je svoju sumnju u namjere Ujedinjenog Kraljevstva koje su bile potpomognute stoljetnim suparništvom tih dviju zemalja. Članstvo Ujedinjenog Kraljevstva značilo bi kraj Francuske političke prevlasti u zajednici, a de Gaulle je istaknuo i zabrinutost za mogućnost amerikanizacije Europe jer je SAD tada usko surađivao s Ujedinjenim Kraljevstvom

oko nuklearnog oružja (Mrkonjić, 2016). Također, francuski predsjednik smatrao je kako Ujedinjeno Kraljevstvo, kao otočna država, nema ničeg zajedničkog s kontinentalnom Europom u povijesnom, političkom, ekonomskom i kulturnom smislu. De Gaulle je i drugi put uložio veto na britanski zahtjev za članstvom 1967. godine. Ipak, u mandatu Georgesa Pompidoua osmišljen je plan daljnjeg širenja EEZ-a te je u prvom valu zajednici priključeno i Ujedinjeno Kraljevstvo (Mrkonjić, 2016).

Autorica Mrkonjić (2016) iznosi kako se do pristupanja zajednici 1973. godine u Ujedinjenom Kraljevstvu stvorio doživljaj Europske zajednice kao zavjere Francuske i Njemačke. S druge strane, Ujedinjeno Kraljevstvo nikada nije bilo popularno među drugim članicama Europske unije. Grant (2008) ističe kako Ujedinjeno Kraljevstvo nikada nije bilo do kraja prihvaćeno u zajednici zbog svoje politike izuzetnosti, zbog koje je odbilo ući u Schengensku zonu i eurozonu, koja je sprečavala provođenje određenih reformi i koja je tražila izuzeće iz određenih sporazuma. Također, stanovništvo drugih članica nije prihvaćalo engleski imperijalni nacionalizam, kako ga Kumar (2000) naziva, kojim se britanski državni vrh htio nametati kao vođa i uzor, posebno u ekonomskim pitanjima (Grant, 2008). Geografska i povijesna odvojenost stvorili su od Ujedinjenog Kraljevstva i Europe dva različita entiteta koja se nisu mogla pomiriti u zajedničkoj uniji pred kraj 20. stoljeća.

Upitno je i to koliko je Ujedinjeno Kraljevstvo ikada htjelo biti dijelom Europske unije. U ekonomskom smislu, pedesetih i šezdesetih godina 20. stoljeća stupanje u snažnu ekonomsku zajednicu činilo se kao dobar potez za razvijanje vlastite ekonomije. Međutim, do vremena pristupanja Ujedinjenog Kraljevstva EEZ-u ona je podrazumijevala usklađivanje i u drugim političkim i društvenim segmentima. Suočeno s moći Francuske i Njemačke, Ujedinjeno Kraljevstvo nije moglo ostvariti ono što Mrkonjić (2016) naziva „imperijalna iluzija“ u kojoj je upravo ono vođa zajednice. Odluke

koje dolaze iz središta Europske zajednice Bruxellesa također su se pokazale problematičnima, prvenstveno zbog pravosuđa i zakonodavstva koje se u potpunosti kosilo s višestoljetnom britanskom tradicijom (Dennison i Carl, 2016). Sve te okolnosti dovele su do prvog referenduma o pitanju ostanka ili izlaska iz EEZ-a 1975. godine (Mrkonjić, 2016). Stanovništvo je sa 67% glasova pokazalo da želi ostati dijelom zajednice (Mrkonjić, 2016).

Situacija se nije smirila dolaskom na vlast Margaret Thatcher. Premijerka je, kao i njeni prethodnici, nastavila zagovarati isključivo interese Ujedinjenog Kraljevstva (Kasonta, 2015). Thatcher je podržavala ostanak u EEZ-u jer je u tome vidjela mogućnost ekonomskog rasta, što je bila glavna briga njene politike (Mrkonjić, 2016). Tu je sva želja za jedinstvom prestajala jer je Thatcher često u svojim govorima jasno iznosila kako ne vjeruje u jedinstvo Europe. Jedinstvo je vidjela isključivo u geografskom smislu te je zastupala zadržavanje uprave unutar granica nacija država: „Europa će biti snažnija upravo zato što ima Francusku kao Francusku, Španjolsku kao Španjolsku, Britaniju kao Britaniju, svaku sa svojim običajima, tradicijom i identitetom.”⁷ (Kasonta, 2015: 19). Neoliberalistička reforma koja se provodila za vrijeme njenog mandata osigurala je ponovni ekonomski uzlet Ujedinjenog Kraljevstva (Grant, 2008). Uspjeh reformi ponovno je doveo do pitanja potrebe za članstvom u Europskoj uniji koja je nakon sedamdesetih počela stvarati prepreke za otvaranje globalnom tržištu.

⁷ Slobodni prijevod autorice.

4. Velika završnica – politika Blaira i Camerona

Početak 2000-ih Britansko otočje ponovno se našlo na meti „europske invazije“. Međutim, prijetnju više nisu stvarale velike svjetske sile već radnici iz zemlja Srednje i Istočne Europe koji su se od 2004. godine počeli slijevati u Ujedinjeno Kraljevstvo (Goodwin, 2017). Prva desetljeća 21. stoljeća u Ujedinjenom Kraljevstvu bila su obilježena politikom laburista Tonyja Blaira i kasnije konzervativca Davida Camerona (Mölder, 2018). Blair i Cameron predstavljali su suprotne polove politike spram problema unutar Europske unije. Tony Blair zastupao je politiku snažnije integracije Ujedinjenog Kraljevstva u Europsku uniju, dok je David Cameron provodio politiku izuzimanja Ujedinjenog Kraljevstva iz Europske unije. Ipak, ono što je povezivalo Blaira i Camerona bilo je viđenje Ujedinjenog Kraljevstva kao izuzetne države koja se razlikuje od drugih država zbog svojih specifičnih vrijednosti, što je bila etablirana retorika koju su zastupali njihovi politički prethodnici još od vremena kralja Henrika VII. (Mölder, 2018).

Tony Blair, koji je na vlast došao nakon dvadeset godina politike Margaret Thatcher, provodio je politiku integracije Europe (Mölder, 2018). On je vidio Ujedinjeno Kraljevstvo kao svjetsku silu koja može pomoći i surađivati s drugim zemljama. Tako je nakon napada 11. rujna 2001. godine počeo poticati snažno savezništvo sa SAD-om u službi susprezanja terorizma (Hill, 2018). S druge strane, državni vrh na čelu s Blairom pokazao je odlučnost ka jačoj integraciji Europske unije kada je nakon novog proširenja zajednice 2004. godine Ujedinjeno Kraljevstvo stanovnicima novih članica omogućilo nesmetan ulazak u zemlju (Goodwin, 2017). Ta odluka dovela je do neočekivanog porasta broja useljenika iz zemalja Srednje i Istočne Europe (Goodwin, 2017). Blairova politika, koja se zasnivala na promicanju dobrih odnosa s Europom i s prekoceanskim susjedima, bila je zapravo politika izuzetnosti Ujedinjenog

Kraljevstva u kojem je ono trebalo služiti kao most i kontrolor odnosa moći između SAD-a i Europske unije (Mölder, 2018).

Razdoblje od 1997. do 2007. godine, u kojem je Tony Blair stajao na čelu Ujedinjenog Kraljevstva, bio je period općeg optimizma u svijetu kojeg je donio kraj Hladnog rata i ekonomski rast u zapadnim zemljama (Wheeler, 2017). Za razliku od toga, period vladavine Davida Camerona od 2010. do 2016. godine bio je obilježen teškom ekonomskom situacijom u zemlji koju je ispoljila svjetska financijska kriza iz 2007. godine i veliki priljev migranata iz zemlja Srednje i Istočne Europe kao posljedica Blairove proeuropske politike (Kershaw et al., 2016). Ekonomska kriza i rastući broj useljenika stvorio je sloj stanovništva u Ujedinjenom Kraljevstvu koji se počeo osjećati izostavljeno iz velikih promjena koje su se u državi odvijale od 1990-ih godina (Wheeler, 2017). Taj sloj stanovništva počeo je zastupati nacionalističku i antieuropsku retoriku (Wheeler, 2017). Cameron je na snažnu struju nacionalizma, koja je jačala u Ujedinjenom Kraljevstvu, odgovorio politikom prema Europskoj uniji koja je stavljala naglasak na izuzeću britanskog iz konstrukta europskog identiteta (Mölder, 2018). Nastavljajući tradiciju zagovaranja britanske izuzetnosti i liderstva, Cameron je bezuspješno pokušavao osnažiti položaj Ujedinjenog Kraljevstva u Europskoj uniji (Mölder, 2018). Autorica Mölder (2018) ističe kako Cameronov plan nije bio napuštanje Europske unije. Međutim, kako bi zadovoljio sve glasnije euroskeptično stanovništvo i kako bi izvršio dodatan pritisak na Bruxelles, Cameron je predložio provođenje novog referenduma o pitanju napuštanja Europske unije. Danas, četiri godine nakon referenduma, Ujedinjeno Kraljevstvo više nije dijelom Europske unije.

Uz snažnu struju euroskepticizma, koja je na Britanskom otočju bila prisutna kroz čitav tijek nove ere, postoje i drugi faktori koji su doveli do (ne)očekivanih rezultata na referendumu 2016. godine. Razdoblje Blaira i Camerona bilo je razdoblje prestrukturira-

nja politika laburističke i konzervativne stranke. Goodwin (2017) ističe kako su se od devedesetih godina obje stranke usmjerile pridobivanju glasova liberalnog srednjeg sloja s rastućim udjelom visokoobrazovanih. Takva politika zanemarila je sloj stanovništva koji je uključivao radničku klasu, starije te slabije obrazovane koji su tražili konzervativnije i autoritativnije oblike politike (Goodwin, 2017). Stranka britanske neovisnosti (UKIP), koja je formirana 1993. godine, pružila je priliku tom odbačenom sloju da afirmira svoje političke stavove koji su bili usmjereni protiv migranata, a samim time i protiv politika Europske unije (Goodwin, 2017). U tom smislu je Leave kampanja postigla veći uspjeh jer se fokusirala na probleme priljeva velikog broja radnika iz država Europske unije, dok se Remain kampanja usmjerila na ekonomske prijetnje do kojih će dovesti provođenje Brexita (Goodwin, 2017).

Osim političkih i društvenih promjena, koje su se u Ujedinjenom Kraljevstvu odvale posljednjih desetljeća, važnu ulogu u ishodu referendumu 2016. godine imala je prijetnja terorizma, ekonomska kriza te britanski mediji. Nakon napada 11. rujna 2001. godine u većini svjetskih zemlja zabilježeno je jačanje nacionalizma (Mölder, 2018). Situacija nije bila drugačija ni u Ujedinjenom Kraljevstvu u kojem je zabilježeno jačanje potpore UKIP-u (Mölder, 2018). Nadalje, ekonomska kriza koja je izbila 2007. godine ostavila je velik utjecaj na ekonomiju Ujedinjenog Kraljevstva pojačavajući zabrinutost radničke klase za priljev radne snage iz zemalja Europske unije (Mölder, 2018). Jedan od najvažnijih faktora u oblikovanju stavova spram Europske unije imali su mediji. Autor Grant (2008) ne pronalazi izvor izrazitog medijskog euroskepticizma u Ujedinjenom Kraljevstvu. Autor iznosi kako se u medijima često iznose neistine kako bi se stvorila loša slika o Europskoj uniji čime se oblikuje javno mnijenje, a nerijetko i stavovi britanskih političara.

Osim navedenih faktora potrebno je spomenuti i razmotriti utjecaj angažmana Cambridge Analytica u Leave kampanji na is-

hod referendumu. Cambridge Analytica bila je kompanija koja je nudila usluge analize podataka tvrtkama i političkim strankama u svrhu mijenjanja ponašanja potrošača, odnosno biračkog tijela (Osborne, 2018). Godine 2018. utvrđeno je kako je kompanija svoje analize temeljila na ilegalno prikupljenim privatnim podacima više od 87 milijuna korisnika Facebooka kojima su potom slane personalizirane reklame i političke poruke (Badshah, 2018). Veće zanimanje za rad Cambridge Analytica započelo je nakon istupa bivšeg zaposlenika Christophera Wylieja koji je progovorio o umiješanosti kompanije u predsjedničke izbore u SAD-u te referendum u Ujedinjenom Kraljevstvu 2016. godine (Martin, 2018). Wylie je potvrdio kako je Cambridge Analytica posredno angažirala Leave kampanja te je iznio kako je uvjeren da je rad Cambridge Analytica doveo do rezultata na referendumu koji su presudili za izlazak Ujedinjenog Kraljevstva iz Europske unije (Martin, 2018). Stvarni domet utjecaja Cambridge Analytica na ishod referendumu nikada neće biti otkriven, iako se može spekulirati kako je njihov angažman stvorio malu, ali dovoljnu prednost glasovima za izlazak iz EU.

Uzimajući sve u obzir, rezultatima referendumu na vidjelo isplivale su duboke podijeljenosti britanskog društva. Postotak glasova za ostanak i za napuštanje Europske unije bio je gotovo izjednačen tako da je samo 2% glasova presudilo u korist napuštanja zajednice (Goodwin, 2017). To pokazuje podijeljenost dviju velikih grupa stanovništva koje definira Goodwin (2017). Na jednoj je strani liberalna grupa s velikim udjelom etničkih manjina, profesionalaca i visokoobrazovanih koji čine srednji sloj društva. Na drugom su polu euroskeptici koji većinom okupljaju članove niže i radničke klase. To nisu jedine podijeljenosti u Ujedinjenom Kraljevstvu. Podaci koje iznose Arnorsson i Zoega (2016) svjedoče o dubokim podijeljenostima između centra i periferije, ali i među državama Ujedinjenog Kraljevstva. Tako je čak 72% glasača koz-

mopolitskog grada Londona dalo svoj glas za ostanak u Europskoj uniji. Što se tiče raspodjele glasova prema državama, 53% Engleza, vođenih imperijalnim nacionalizmom, dalo je svoj glas napuštanju Europske unije, a isto je učinilo 52% Velšana. Za razliku od njih 61% birača iz Škotske i 56% birača Sjeverne Irske dalo je svoj glas za ostanak u Europskoj uniji. Kumar (2000) u takvim rezultatima vidi podijeljenost naroda Ujedinjenog Kraljevstva. Autor smatra kako je Škotska pokazala iznimnu želju za nezavisnim ulaskom u Europsku uniju dok se Wales priklanja Engleskoj, a Sjeverna Irska pokazuje podjele koje su prisutne od proglašenja neovisnosti Irske 1937. godine. Slučaj Sjeverne Irske specifičan je po tome što je za vrijeme irske borbe za neovisnost, s većinskim protestantskim stanovništvom, ostala dijelom Ujedinjenog Kraljevstva (Jones, Coulter et al., 2020). Danas se omjer katolika i protestanata u Sjevernoj Irskoj izjednačava, što je vidljivo u rezultatima referenduma gdje se protestanti priklanjaju euroskeptičnoj britanskoj struji, a katolici proeuropskoj struji koju zagovara Irska (Jones, Coulter et al., 2020).

Bez obzira na želje pojedinih entiteta 29. siječnja 2020. godine Ujedinjeno je Kraljevstvo službeno postala prva zemlja koja je napustila Europsku uniju. Premijerka Theresa May, koja je naslijedila Davida Camerona, a time i ulogu rješavanja novonastale situacije, nije izdržala pritisak osmišljavanja plana i provođenja Brexita (Stewart, 2019). Dok je May pokušavala osmisliti održivi plan napuštanja zajednice, novi premijer Boris Johnson pokazao se spremnim pod svaku cijenu izvesti Ujedinjeno Kraljevstvo iz Europske unije (Helm, 2019). Može se pretpostaviti kako će političke, ekonomske i društvene posljedice biti značajne za Ujedinjeno Kraljevstvo, ali i Europsku uniju nakon provođenja Brexita. Do početka 2021. godine Ujedinjeno Kraljevstvo ostat će formalno funkcionirati unutar trgovinskog sporazuma Europske unije. Međutim, više od pola godine nakon istupanja Ujedinjenog Kraljevstva iz Europske unije te dvije strane ne pokazuju

vjerojatnost da će doći do ikakvog dogovora ili trgovinskog sporazuma (O'Carroll, 2020). Trgovci upozoravaju da će bez dogovora izlazak iz jedinstvenog tržišnog sistema Europske unije dovesti do znatnog skoka u cijenama prehrambenih i neprehrambenih proizvoda u Ujedinjenom Kraljevstvu što će se odraziti na životni standard i položaj stanovništva (O'Carroll, 2020). Ostaje pitanje čemu će se Ujedinjeno Kraljevstvo prikloniti jer samo ne može izdržati izazove globalizacije (Grant, 2008). Trgovinski sporazum sa SAD-om, kojem se nadaju konzervativci koji su na vlasti u Ujedinjenom Kraljevstvu i u SAD-u, mogao bi se pokazati pogubnim za Ujedinjeno Kraljevstvo time što će neregulirani i jeftiniji američki proizvodi s tržišta izgurati britanske proizvođače (Monbiot, 2020). Također, britansko oslanjanje na zemlje Commonwealtha ne bi moglo proizvesti snažniji ekonomski utjecaj (Hill, 2018).

5. Zaključak

Kada se sagleda složena mreža uzroka i okolnosti u kojima se odvio referendum o izlasku Ujedinjenog Kraljevstva iz Europske unije, preostaje nekoliko pitanja. Na pitanje kakve će učinke Brexit imati na Ujedinjeno Kraljevstvo te na preostale članice Europske unije teško je odgovoriti. Može se jedino nagađati o političkim, ekonomskim i društvenim posljedicama te se mogu predviđati daljnji postupci Ujedinjenog Kraljevstva. Je li postojala mogućnost da se Brexit predvidi, drugo je pitanje na koje se može pružiti odgovor. Autor Charles Grant već je 2008. godine u svom eseju *Why is Britain eurosceptic?* razmatrao mogućnost želje Ujedinjenog Kraljevstva za izlaskom iz europske zajednice. Zaključci do kojih je autor došao bili su suviše optimistični.

Pogrešno je korijene britanskog euroskepticizma pronalaziti u događajima koji su začeli ideju ujedinjene Europe nakon Drugog

svjetskog rata. Začetak duha britanskog euroskepticizma može se pronaći već u prvom kontaktu britanskog i europskog svijeta, u vremenu rimske kolonizacije provincije Britanije. Nakon svih kolonizacija i invazija u prvim stoljećima nove ere, na Britanskom otočju počela je prevladavati percepcija u kojoj je Europa izvor potencijalne prijetnje, a takva percepcija očuvala se u narednim stoljećima. Viđenje Europe kao izvora prijetnje nanovo se potvrdilo u svijesti podržavatelja Brexita, samo što su u 21. stoljeću prijetnju počeli predstavljati migranti iz slabije razvijenih zemalja Europske unije, a ne više velike europske sile.

Sjećanje na invazijske tendencije Europe ostale su žive u uspomenu britanskog stanovništva i nakon 16. stoljeća kada je Engleska postala snažna zemlja. Možda je upravo to iskustvo poticalo Veliku Britaniju jedan korak dalje ka uspostavi percepcije superiornosti spram drugih europskih zemalja te traženju saveznika u prekooceanskim zemljama. Taj kompleks prenio je i na definiranje nacionalnog identiteta iz kojeg je potekao imperijalni ili misionarski nacionalizam, kako ga definira Kumar (2000). Upravo je vjera u moć i izuzetnost Ujedinjenog Kraljevstva stvarala nepremostivu prepreku ka mogućem ujedinjenju britanskog i europskog identiteta. Imperijalna želja za dominacijom i ispunjavanjem specifičnog nacionalnog interesa vidljiva je u gotovo svim postupcima Ujedinjenog Kraljevstva prema Europskoj uniji.

Konačno, lako je doći do zaključka kako je Brexit bio gotovo neizbježan u slučaju Ujedinjenog Kraljevstva. Iz današnje perspektive izgleda kao da je boravak Ujedinjenog Kraljevstva u Europskoj uniji bio fokusiran isključivo na ekonomsku korist. To svakako nije točno. Prema podacima koje iznosi Grant (2008) Ujedinjeno Kraljevstvo bilo je među najefikasnijim zemljama u provođenju europskih reformi te je podržavalo politiku širenja i otvorenosti prema novim članicama. Ovisno o tome tko je bio na vlasti u pojedinim periodima, Ujedinjeno Kraljevstvo provo-

dilo je politiku snažnijeg povezivanja s Europskom unijom, ali integraciju nisu dozvoljavala stoljeća geografske, povijesne i kulturne odvojenosti. Ipak, valja naglasiti kako Brexit nije odgovor cjelokupnog britanskog stanovništva. Rezultati referenduma jasno su pokazali kako skoro polovina glasača još uvijek vjeruje u jedinstvo Europe. Međutim, većina, koju je stvorilo 2% glasača više, presudila je u korist dezintegracije.

Sagledavanjem povijesnih događaja i procesa koji su obilježili Ujedinjeno Kraljevstvo postaje jasnije kako britanski euroskepticizam nije novi fenomen, već mentalitet koji se gradio od najranijih kontakata s kontinentalnom Europom. Ukorijenjeni euroskepticizam i europsko nerazumijevanje britanskog mentaliteta doveli su do izlaska Ujedinjenog Kraljevstva iz Europske unije. Iako analiza koja je pružena u ovom radu traži uzrok Brexita tek nakon njegovog provođenja, slične analize bi se mogle i trebale primijeniti za predviđanje budućih dezintegrativnih tendencija. Način na koji je dan uvid u fenomen Brexita mogao bi poslužiti kao polazište za sagledavanje odnosa Europske unije i drugih zemalja članica. Na osnovi takvih istraživanja mogli bi se predvidjeti procesi i događaji koji bi mogli imati značajne posljedice na europsku zajednicu. Također, slična istraživanja mogla bi poslužiti za krojenje novih politika Europske unije koje bi uvažavale specifičnosti i različitosti svih država članica.

Literatura

- Braudel, F. (1990). *Civilizacije kroz povijest*. Zagreb: Globus.
- Goodwin, M. J. (2017). Brexit: Causes & Consequences. *Japan Spotlight*, 35 (216): 59–62.
- Hill, C. (2018). Turning back the clock – The illusion of a global political role for Britain. U: Martill, B., Staiger, U. (ur.), *Brexit and Beyond – Rethinking the Futures of Europe* (str. 183–193). London: UCL Press.
- Kasonta, A. (2015). *British Euroscepticism*. London: The Bruges Group.
- Katunarić, V. (2012). *Putovi modernih društava: izazov historijske sociologije*. Zagreb: Antibarbarus; Zadar: Sveučilište u Zadru
- Kumar, K. (2000). Nation and Empire: English and British National Identity in Comparative Perspective. *Theory and Society*, 29 (5): 575–608.
- Lloyd, T. (2001). *Empire – The History of the British Empire*. London: Hambledon and London.
- Mölder, H. (2018). British Approach to the European Union: From Tony Blair to David Cameron. U: Troitiño, D. R., Kerikmäe, T., Chochia, A. (ur.). *Brexit – History, Reasoning and Perspectives* (str. 153–173). Cham: Springer.
- Mrkonjić, Ž. (2016). Od britanske konstantne polupripadnosti do potpunog izlaska iz Europske unije. *Zbornik radova Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru*, 22: 77–95.
- Wallerstein, I. M. (1986). *Suvremeni svjetski sistem*. Zagreb: Centar za kulturnu djelatnost.

Internetski izvori

- Arnorsson, A., Zoega, G. (2016). *On the causes of Brexit*. URL: <http://eprints.bbk.ac.uk/16769/> (9. 9. 2019.).
- Augustyn, A., Bauer, P. et. al. (14. 8. 2019.). *Dutch Republic*. URL: <https://www.britannica.com/place/Dutch-Republic> (13. 9. 2019.).
- Babbage, S. (11. 6. 2020.). *What Trump and Johnson Want From U.S. – U.K. Trade Deal*, URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-06-10/what-trump-johnson-want-from-u-s-u-k-trade-deal-quicktake> (28. 7. 2020.).
- Badshah, N. (8. 4. 2018.). *Facebook to contact 87 million users affected by data breach*. URL: <https://www.theguardian.com/technology/2018/apr/08/facebook-to-contact-the-87-million-users-affected-by-data-breach> (14. 6. 2020.).
- Boland, F. H., Kay, S. et al. (22. 7. 2020.). *Ireland*, URL: <https://www.britannica.com/place/Ireland> (27. 7. 2020.).
- Dennison, J., Carl, N. (18. 7. 2016.). *The ultimate causes of Brexit: history, culture, and geography*. URL: <https://blogs.lse.ac.uk/politicsandpolicy/explaining-brexit/> (9. 9. 2019.).
- Duncan, P. (24. 6. 2016.). *How the pollsters got it wrong on the EU referendum*. URL: <https://www.theguardian.com/politics/2016/jun/24/how-eu-referendum-pollsters-wrong-opinion-predict-close> (11. 9. 2019.).
- Grant, C. (19. 12. 2008.). *Why is Britain eurosceptic?*. URL: <https://www.cer.eu/publications/archive/essay/2008/why-britain-eurosceptic> (9. 9. 2019.).
- Helm, T. (15. 9. 2019.). *Johnson to tell Juncker: 'I won't discuss Brexit extension beyond 31 October'*. URL: <https://www.theguardian.com/politics/2019/sep/15/johnson-to-defy-benn-bill-quit-31-october-come-what-may> (15. 9. 2019.).
- Jones, E., Coulter, C. et al. (11. 2. 2020.). *Northern Ireland*. URL: <https://www.britannica.com/place/Northern-Ireland> (30.7.2020.).

- Kershaw, I., Seldon, A., Todd, S., Adi, H., Gardiner J. i Bogdanor, V. (15. 7. 2016.). *David Cameron's legacy: the historians' verdict*. URL: <https://www.theguardian.com/politics/2016/jul/15/david-camersons-legacy-the-historians-verdict> (30. 7. 2020.).
- Martin, D. (27. 3. 2018.). *What role did Cambridge Analytica play in the Brexit vote?*. URL: <https://www.dw.com/en/what-role-did-cambridge-analytica-play-in-the-brexit-vote/a-43151460> (14. 6. 2020.).
- Monbiot, G. (9. 6. 2020.). *Boris Johnson's us trade deal will make Britain a paradise for disaster capitalists*. URL: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2020/jun/09/boris-johnson-trade-deal-us-chlorinated-chicken> (30. 7. 2020.).
- O'Carroll, L. (10. 7. 2020.). *No-deal Brexit will raise cost of UK household staples, say retailers*. URL: <https://www.theguardian.com/politics/2020/jul/10/no-deal-brexit-will-raise-cost-of-uk-household-staples-say-retailers> (30. 7. 2020.).
- Osborne, H. (18. 3. 2020.). *What is Cambridge Analytica? The firm at the centre of Facebook's data breach*. URL: <https://www.theguardian.com/news/2018/mar/18/what-is-cambridge-analytica-firm-at-centre-of-facebook-data-breach> (14. 6. 2020.).
- Smith, L., Baldwin, G., Bentley, B. et al. (9. 9. 2019.). *United Kingdom*. URL: <https://www.britannica.com/place/United-Kingdom> (11. 9. 2019.).
- Stewart, H. (24. 5. 2019.). *Theresa May announces she will resign on 7 June*. URL: <https://www.theguardian.com/politics/2019/may/24/theresa-may-steps-down-resigns-tory-leader-conservative-brexit> (15. 9. 2019.).
- Wheeler, B. (1. 5. 2017.). *Tony Blair's legacy 20 years on*. URL: <https://www.bbc.com/news/uk-politics-39717751> (30. 7. 2020.).

Tito u dijalektici savremene službene kulture sećanja u Srbiji

Tito in the dialectic of contemporary official culture of memory in Serbia

Aleksa Vukašinić

Univerzitet u Beogradu
Filozofski fakultet
Čika Ljubina 18-20
Odeljenje za sociologiju
2. godina master studija
avukasinovic4@gmail.com